

BOERENZWALUW

ONDERZOEK BIJ BROEDVOGELS EN HUN NESTJONGEN

IN EEN AANTAL (BOEREN) STALLEN IN

ZUIDOOST FRYSLAN

Een bijdrage aan het (inter)nationale boerenwaluwproject

www.boerenwaluw.nl

JAARVERSLAG 2013

VRS MENORK

Inleiding

Met ingang van 2009 is Menork aangehaakt bij een (inter)nationaal project dat gericht is op onderzoek bij de Boerenzwaluw. Met de boerenzwaluw gaat het de laatste jaren niet goed. Er is een aantal oorzaken voor te bedenken dat echter wetenschappelijk nuancering vereist. Zodoende heeft men internationaal de handen ineen geslagen d.w.z. van Zuid-Afrika tot Noord-Europa vindt er goed gecoördineerd onderzoek plaats. En dat alles op initiatief van een Nederlander, te weten Bennie van den Brink. Via zijn website (boerenzwaluw.nl) valt alles te lezen over de opzet van dit groots opgezette project.

Inhoud en impact onderzoek

Jaarlijks worden broedvogels en hun jongen op diverse onderzoekslocaties gevolgd. Doel is om de vogels individueel herkenbaar te maken om zodoende jaarlijks vast te kunnen stellen of de vogel terugkomt en (dus)nog in leven is. Ook worden er in principe nestjongen van een ring voorzien. Dat zal echter vooral afhangen van de bereikbaarheid van de nesten. Locaties waar broedvogels relatief gemakkelijk kunnen worden gevangen en nesten goed bereikbaar zijn, verdienen de voorkeur binnen het project. De gevangen vogels worden geringd losgelaten. Op de ring staat een uniek nummer en de naam van het Vogeltrekstation. Internationaal is dit adres bekend, dat mocht er in het buitenland een zwaluw teruggevonden worden, de gegevens op de juiste plek belanden.

Bij het ringen worden enkele biometrische gegevens genoteerd, zoals de lengte van de vleugel, de lengte van de staartpennen en het gewicht. Deze gegevens kunnen van belang zijn wanneer er een analyse wordt gemaakt van de jaarlijkse overleving. Ook zeggen ze iets over de conditie van de broedvogels. Sommige vogels kunnen opvallende kleedkenmerken vertonen, bijvoorbeeld ze missen een staartpen of ze zijn bezig met de rui van één of meer slagpennen. Ook dit soort gegevens worden geregistreerd alvorens de vogel geringd wordt losgelaten. Het vangen gebeurt met veilige en veel uitgeteste vangmiddelen. De acties gericht op het bemachtigen van broedvogels duren, afhankelijk van het aantal vogels en de weersomstandigheden, nooit langer dan twee uur. Bovendien beperken ze zich tot hooguit twee keer per broedseizoen. Bij dit type onderzoek, dat al vele jaren wordt gedaan, is nog nooit vastgesteld dat er zwaluwen het nest verlaten door het vangen en ringen. Uiteraard is dat ook voor Menork een absolute randvoorwaarde.

Vanaf 2011, het jaar van de Boerenzwaluw, is er met geld van Vogelbescherming Nederland, ook gewerkt met geolocators (dataloggers). Dit apparaatje wordt bij de zwaluw op de rug bevestigd, het bevat een chipje en een lichtmetertje. De dagelijkse lichtgegevens worden op het chipje opgeslagen. Wanneer de zwaluw een jaar later wordt terug gevangen kan aan de hand van de lichtmeting vrij nauwkeurig worden nagegaan waar de zwaluw dat jaar dagelijks zijn verblijf had. Een nieuwe methode die veel meer informatie over de trek verschaft dan een metalen ringetje. Het ringetje is juist van belang door de vogel individueel herkenbaar te maken en jaarlijks na te gaan of deze zich nog in de broedstal ophoudt.

Deelnemende boerderijen

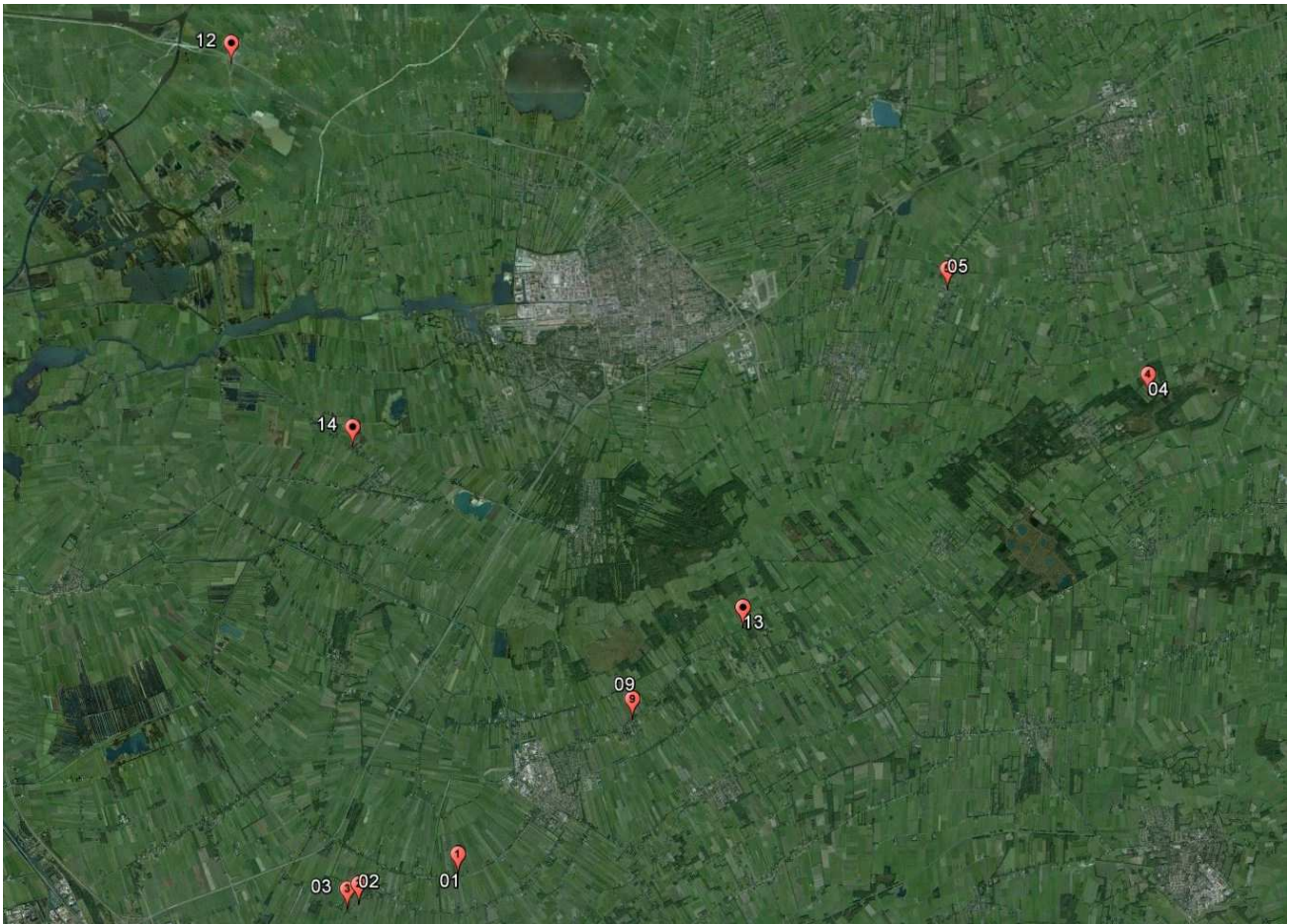
In 2013 kon het onderzoek bij een deel van de in 2009 gekozen, en tot en met 2012 gecontinueerde plekken worden voortgezet. Nadat vorig jaar de locaties 6 en 8 al uitvielen, kwam er dit jaar een eind aan het onderzoek op de locaties 7, 10 en 11. Keuzes waren in 2013 nog noodzakelijker omdat Oebele Dijk is verhuisd en daardoor geen feitelijke bijdrage meer kon leveren aan het project. Ook locatie 15 ligt er na 1 jaar al weer uit. Predatie van het (ene) nest, al in de eifase, is echter hiervan de oorzaak.

Alle andere locaties zijn weer regelmatig bezocht. Deze stabiele factor maakt het onderzoek ook interessant omdat er alleen dan betrouwbare overlevingsgetallen geproduceerd kunnen worden.

Tabel 1 Omschrijving van de in 2013 betrokken locaties

Locatie	Omschrijving (bereikbaarheid nesten, gemiddeld aantal broedparen en vangbaarheid broedvogels)
1. Hegedyk 8 Langezwaag (B. de Vries)	Diverse opstallen. Verspreid zit hier en daar een broedpaar in paardenstallen. Nesten (pullen) over het algemeen goed bereikbaar.
2. Lange ein 5 Langezwaag (S. vd. Wal)	<p>Jaarlijks broeden er 10-13 paar in een geitenstal. Deze stal heeft één opening en de nesten zitten mooi laag tegen de balken. Betrokkene telt zelf de zwaluwen en noteert elk jaar aankomstdata. Zowel de adulte vogels als de pullen zijn hier uitstekend te vangen.</p>
3. Lange ein 6 Langezwaag (G.R. Fekken)	Jaarlijks broeden er 10-12 paar in een geitenstal. Deze stal heeft één opening en de nesten zitten mooi laag tegen de balken. Zowel de adulte vogels als de pullen zijn hier uitstekend te vangen.
4. Mjumsterwei 18, Bakkeveen (J. de Jong)	Ruim tien nesten in meerdere opstallen (schuur, de garage en onder afdakjes). Meeste nesten zijn goed bereikbaar maar de adulte vogels zijn vanwege de spreiding en talrijke openingen moeilijk vangbaar.
5. Hearsterwei 2A, Friesche Palen (J. Overwijk)	Zeker een tiental nesten in de hoog aangebouwde schuur. De meeste nesten zijn grotendeels onbereikbaar maar de vogels gaan hier door één toegangsdeur die s 'nachts afgesloten is en in de ochtend pas rond een uur of 7, half 8 weer open gaat.
9. De Buorren 91 Lippenhuizen (W.Bil)	In de carport zit een paartje te broeden. Het is voor het eerst dat hier zwaluwen broeden. Doel is om de komende jaren de aanwezige opstallen toegankelijk te maken en te voorzien van kunstnesten.
12. Garyp, Earnewarre 3 (R. Kooistra)	In een kleine stal bij de woning zitten al jaren 2 tot 3 paar van de boerenzwaluw. Het is interessant na te gaan of deze kleine broedpopulatie jaarlijks bestaat uit vogels met een familierelatie.
13. Hemrik, Bûtewei 55 (Algra)	Een extensief boerenbedrijf met circa 25 melkkoeien. In de stal zitten ventilatieluiken waardoor de zwaluwen in en uitvliegen. Er broeden al vele jaren rond de 15 paar. Dankzij de kruidenrijke vegetatie en beschutting in de bossen en het vee, zijn er volop muggen.

Locaties vanaf luchtfoto google earth (centrale plaats midden boven is Drachten)

Weersomstandigheden (bron KNMI)

Zeer koude lente

De drie lentemaanden, maart, april en mei waren alle te koud, maar het grootst was de afwijking in de maand maart, die bijna vier graden kouder was dan normaal (gemiddeld over 1981-2010).

Een snijdend koude oostenwind voerde op de meeste dagen van maart koude lucht aan, die uit koud en besneeuwd Rusland kwam. Deze stroming ontstond door een hardnekkig hogedrukgebied dat de gebruikelijke westelijke stroming blokkeerde.

Pas rond het midden van april diende de lente zich aan. Op de 14^e werd in De Bilt voor het eerst na de winter de grens van 20,0 graden bereikt ('warme dag'). April eindigde echter zoals hij begonnen was, met koud weer.

Begin mei beleefden we de enige, wat langere voorjaarsperiode met fraai en vrij warm weer. Op veel plaatsen in ons land werden tussen 6 en 8 mei drie warme dagen genoteerd met temperaturen van ruim boven de 20 graden. Vanaf 11 mei lag de temperatuur ruim twee weken onder de normale waarde en was het soms zeer koud. De lente telde dit jaar 28 vorstdagen. Normaal daalt de temperatuur in het voorjaar op 12 dagen onder het vriespunt. Elders in West-Europa was de lente ook koud.

Mei is gemiddeld de zonnigste maand van het jaar, maar uitgerekend dit jaar liet de zon het in mei vaak afweten. Vooral rond het midden van de maand was het somber. Vooral de tweede decade (dag 11 tot en met 20) verliep erg somber. Met gemiddeld over het land 129 mm neerslag tegen 172 mm normaal, was de lente ook droog. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door maart en april. Dit waren droge maanden met landelijk gemiddeld 33 mm en 24 mm neerslag tegen respectievelijk 68 en 44 mm normaal. Mei was juist vrij nat met 72 mm tegen 61 mm normaal.

Warme droge zomer

In elk van de drie zomermaanden, juni, juli en augustus viel minder regen dan gewoonlijk. Gemiddeld over het land viel 135 mm tegen 225 mm normaal (tijdvak 1981-2010). Soms bleef het lange tijd droog, zodat het landelijk neerslagtekort in de loop van de zomer met name in juli en augustus op de meeste dagen toenam. Het neerslagtekort is in augustus opgelopen tot circa 180 mm terwijl het verschil tussen neerslag en verdamping in deze tijd normaal 110 mm bedraagt.

Zoals gebruikelijk in de zomer vielen er soms lokaal ook grote hoeveelheden in korte tijd. De zomer telde vier dagen met zware buien. Vooral juli was warm. Deze maand leverde tussen 21 en 27 juli zelfs een landelijk hittegolf op die een week duurde.

Ook in augustus was het soms zeer warm. Vooral juli en augustus waren zonnig, juni was wat minder zonnig.

Overzicht van geringde vogels in 2013

Op de 9 (actieve) locaties werden er in totaal dit jaar 477 vogels gevangen en geringd weer losgelaten. In tabel 2 staan de totalen opgesomd.

Tabel 2 Totaal gevangen boerenzwaluwen op 9 locaties in 2013.

Locatie	1	2	3	4	5	9	12	13	14	Totaal
Broedvogels ¹	16	10	5	3	15	1	4	14	1	69
Eerstejaars					2	2				4
Jongen ( )*	85 (22)	59 (14)	32 (7)	46 (12)	27 (7)	7 (2)	8 (2)	84 (22)	3 (1)	351 (92)
Totaal Terug ²	7	8	4	2	16	1	1	12	1	52
Broedvogels ³	23	18	10	5	31	2	5	26	2	121
Totaal	108	77	42	51	60	11	13	110	5	477

* tussen haakjes het aantal nesten waaruit de jongen afkomstig zijn.

¹ totaal nieuw geringde/aangetroffen broedvogels,

² teruggevangen broedvogels uit voorgaande jaren (2009-2011),

³ totaal gevangen broedvogels

Toepassen dataloggers (geolocators)

In 2011 is gestart met het gebruik van dataloggers. Dataloggertjes zijn piepkleine en qua werking feitelijk heel eenvoudige apparaatjes welke in staat zijn om door middel van lichtmetingen daglengtes op een chipje vast te leggen.

Deze gegevens kunnen vervolgens dusdanig worden geanalyseerd dat op ongeveer honderd kilometer nauwkeurig de (dagelijkse) verblijfplaats bekend is. Dankzij verfijnde technieken is het sinds kort mogelijk om ook kleine zangvogels van een dataloggertje te voorzien. Het systeem werkt duidelijk anders dan bij GLS zendertjes, bij het aanbrengen van een dataloggertje moet dezelfde vogel worden terug gevangen alvorens de data bruikbaar zijn. Een zendertje daarentegen traceert de vogel van afstand. In 2011 en in 2012 werden in

Nederland twee keer 50 boerenzwaluwen op 5 verschillende locaties van dataloggertjes voorzien. Menork gebruikte er twee keer 10 en deze werden vanzelfsprekend op de locaties 2 en 3 - daar waar de pakkans nagenoeg 100 procent is en bovendien onderlinge dispersie inzichtelijk is - toegepast. In 2012 werden de locatie 9 en 13 ook actief betrokken bij het loggerproject. En dat is een goede keuze gebleken.

De dataloggertjes werden uitsluitend aangebracht bij reeds bewezen plaatstrouwe mannetjes omdat in principe de overlevingskans en/of terugkeerkans (plaatstrouw) van deze vogels het grootst is. Doel van het project is om veel meer zicht te krijgen op trekwegen en verblijf in Afrika zodat er in de toekomst meer gericht onderzoek kan plaatsvinden. Spannend was het dus welke van deze 10 vogels zouden terugkeren naar de geitenstallen in Langezwaag, het geitenhokje in Lippenhuizen en/of naar de koeienstal in Hemrik. Helaas kwam er van de vijf geloggerde vogels in Langezwaag geen een retour, maar dat ene mannetje uit Lippenhuizen kwam wel (als eerste!) op de proppen en ook in Hemrik werden er twee van de vier dataloggers teruggepakt. Helaas bleek een van de dataloggertjes uit Hemrik defect te zijn geraakt, gelukkig kon er echter van deze defect geraakte logger nog wel data van de najaarstrek 2012 worden verkregen. Net als vorig jaar viel het landelijk aantal teruggekeerde zwaluwen met datalogger tegen. De vogels met datalogger die wel terugkeren onthullen ook meteen heel veel informatie over het winterverblijf van onze zwaluwen. De eerste informatie die ons bereikte van de teruggevangen zwaluwen met datalogger is: "Die vogel uit de geitenschuur ziet er erg interessant uit. Ik denk dat zijn overwinteringsgebied helemaal in het noorden van Namibië ligt! Voor een van de dataloggers uit Hemrik kom ik ergens Centraal Afrikaanse Republiek / Kongo uit. Tenminste dat is de eerste indruk van de ruwe data..."

Op vrijdag 22 november 2013 zal Raymond Klaassen de resultaten van het onderzoek met dataloggers mondeling toelichten aan alle betrokken medewerkers van Vogelringstation Menork.

Overlevingscijfers

Belangrijkste doelstelling van het onderzoek is het meten van jaarlijkse overleving in relatie tot de plaatstrouw van broedvogels. Van broedvogels is namelijk bekend dat ze van jaar op jaar hetzelfde plekje prevaleren. Met dat gegeven staat min of meer vast dat geringde vogels uit voorafgaande jaren niet meer leven wanneer ze niet opnieuw op de broedplekken worden waargenomen. Uiteraard moet hierbij rekening worden gehouden met de pakkans. Daarnaast is er een kleine kans dat broedvogels zich, op kleine afstand, kunnen verplaatsen. Dat laatste fenomeen is vooral meetbaar wanneer er, zoals in Langezwaag op de locaties 2 en 3, in elkaars nabijheid onderzoek wordt verricht. Bijkomend voordeel op beide burenelocaties in Langezwaag is dat zowel de broedvogels als de jongen allen relatief gemakkelijk gepakt kunnen worden.

Gemeten overleving broedvogels

Bij de berekening van het percentage terugvangsten, moet er gekozen worden voor een bepaalde (uniforme) systematiek. Bij de berekening in het kader van dit project wordt als basis van het aantal potentieel terug te vangen broedvogels uitgegaan van het aantal geringde-vermeerderd met het aantal teruggevangen broedvogels in 2012. Er wordt dus als het ware van uitgegaan dat vogels die in 2009-2011 werden geringd en in 2012 niet meer werden gevangen al zijn uitgevallen. In de praktijk blijkt dat, zeker bij plekken waar (lang) niet alle broedvogels kunnen worden bemachtigd, weliswaar niet het geval te zijn. Door dit principe wel vast te hanteren, worden voor het trendmatig vergelijken, zeker op de plekken waar wel nagenoeg 100 procent dekking is van gevangen broedvogels, in het kader van dit project de meest betrouwbare cijfers geproduceerd. Bij het berekenen van de overleving worden de plekken waar slechts steekproefsgewijs of in een vergelijkingsjaar helemaal niet werd gevangen buiten beschouwing gelaten.

Op basis van voormelde aannames kan worden geconstateerd dat van de totaal 141 (potentiële) broedvogels uit 2012 op de in 2013 bezochte locaties, er dit jaar 50 (35 procent) werden terug gevangen. Dit aantal lijkt jaarlijks nauwelijks te fluctueren. Net als vorig jaar toch wel opmerkelijk want indruk was dat er dit jaar minder broedvogels terugkeerden. Kennelijk is het aantal teruggekeerde vogels toch jaarlijks vrijwel gelijk en heeft het gevoelsmatige onheil met broedvogels meer te maken met slechte broedprestaties. Duidelijk is ook dat locaties waar alle broedvogels relatief gemakkelijk kunnen worden gevangen dat daar ook bovengemiddeld wordt gescoord met teruggevangen broedvogels en dat locaties waar steekproefsgewijs wordt gevangen (ver) onder dat gemiddelde blijven.

Tabel 3 Terugmelding van broedvogels
(in 2011 als (potentiële) broedvogel (in voorafgaande jaren) geringd en in 2013 opnieuw aangetroffen met vergelijk van percentage van zelfde gegevens 2010 en 2011)

LOC	Nw ger 09	Nw ger 10	Terug in 2010			%	Nw ger 11	Terug in 2011			%	Terug in 2012			%	tot brv 12	Terug in 2013			%
			tot	m	v			tot	m	v		tot	m	v			tot	m	v	
1	12	11	4	2	2	33	15	3	1	2	20	6	4	2	33	21	7	6	1	33
2	15	9	7	4	3	47	16	7	5	2	44	7	4	3	30	20	7	2	5	35
3	21	7	8	3	5	33	10	10	7	3	67	5	2	3	25	10	4	2	2	40
4	7	6	2	1	1	29	5	3	0	3	37	3	1	2	37	15	2	1	1	13
5	44	30	19	8	11	43	41	30	17	13	51	22	16	6	31	47	16	7	9	34
9	2	4	0	0	0	0	10*	0	0	0	-	1	1	0	-	2	1	1		50
12	-	4	-	-	-	-	2	1	1	0	25	1	1	0	33	2	1	1		50
13	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	-	8	5	3	33	22	11	7	4	50
14	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1		50
tot	198	153	63	35	28	32	165	75	43	32	35	78	46	32	33	141	50	28	22	35

*voornamelijk zwervogels niet broedvogel van deze locatie zijnde (locatie niet van toepassing)
 tot brv = totaal aantal broedvogels dat in 2012 een ring kreeg of die al droeg uit voorgaande jaren

Gemeten overleving en plaatstrouw van nestjongen

Van pullen is bekend dat deze veel minder gehecht zijn aan de geboorteplek. Maar ook dat de overleving veel kleiner is. Een vogel die de lange reis naar Afrika eenmaal heeft gemaakt en de winteromstandigheden daar kent, heeft het jaar daarop aanzienlijk meer kans de trek te overleven. De gegevens in tabel 4 maken duidelijk dat terugvangsten van pullen in opvolgende jaren schaars zijn en dat ze bovendien niet exact van dezelfde plek afkomstig zijn. Met dit gegeven is het vooral interessant dat er op veel meer plekken in de regio onderzoek wordt gedaan zodat er uiteindelijk toch informatie komt van de als nestjong geringde broedvogels. De laatste jaren is er zodoende een toename van het aantal terugmeldingen geringde nestjongen en wordt er dus ook meer bekend over hun uiteindelijke broedplaatskeuze.

Tabel 4 Terugmeldingen van als nestjong geringde vogels
in 2009 – 2012 als nestjong of pas uitgevlogen jong geringd en in 2013 als (potentiële) broedvogel aangetroffen

LOC	totaal geringd in				Terug in 2013	Opmerking
	2009	2010	2011	2012		
1	57	65	55	52	2	twee broertjes uit 2011 die ook al in 2012 samen werden terug gevangen
2	61	68	67	62	1	
3	77	68	74	43	1	in 2009 geringd op locatie 2, in 2010-2012 niet aangetroffen
4		35	46	41	-	
5	33	19	0	14	1	een uit 2011 die ook al in 2012 als broedvogel (man) werd aangetroffen
9	8	10	11	9	-	
12	-	9	6	4	-	
13	0	0	84	97	1	
14	-	-	10	4	-	
TOT	305	403	371	345	7	

Wat opvalt, is dat er uitsluitend mannetjes van geringde nestjongen als broedvogel werden terug gevangen.

Opvallend is ook dat wanneer er een nestjong in opvolgende jaren als broedvogel wordt terug gevangen dat ook meteen uit eenzelfde nest vaker gebeurt! Ook nu werden de twee broertjes uit hetzelfde nest op locatie 1 terug gevangen. Eerder gebeurde dat op de locaties 2 en 3. Kennelijk liggen er erfelijke eigenschappen aan de weinig voorkomende plaatstrouw van nestjongen ten grondslag!

Wat wel steeds duidelijker lijkt te worden, ook op basis van onderzoek door collega Jan de Jong in de regio rond Terwispel, is dat de nestjongen zich dikwijls in de omgeving als broedvogel vestigen. Hoogstwaarschijnlijk worden de nestplaatskeuzes al in het geboortjaar vastgelegd op basis van verkenningsvluchten later in de zomer.

Broedsucces

Omdat er op enkele locaties nestkaarten worden bijgehouden, ontstaat er een beeld over de prestaties van de broedvogels. Deze gegevens hebben rechtstreeks betrekking op de legsels en het uitkomstpercentage daarvan. Naast deze nestkaarten is er ook een vergelijk te maken met locaties waar, wel dan niet bij wijze van steekproef, zowel broedvogels als eerstejaars vogels worden gevangen. Door de aantallen aan elkaar te relateren ontstaat er inzicht in het aantal jongen dat groot geworden is (reproductie).

Nestsucces

Op zes locaties werden, net als in 2012, ook in 2013 nestkaarten bijgehouden en bestaat een redelijk tot soms uitstekend beeld van de nestprestaties. Locatie 2 biedt de meest betrouwbare informatie dankzij het dagelijks bijhouden door de eigenaar. Op de locatie 3, 4 en 9 is ook een goed beeld verkregen van alle nesten. locatie 1 in principe ook, ware het niet dat een paar nesten daar onbereikbaar waren vanwege te grote hoogte.

In de navolgende tabel staan de prestaties per locatie in samenvatting weergegeven.

Tabel 5 Broedsucces/nesten 2013

LOC	NESTEN			EIEREN			UITGEKOMEN NESTEN			PULL GERINGD			MAX UITGEVLOGEN		
	jaar	'11	'12	'13	'11	'12	'13	'11	'12	'13	'11	'12	'13	'11	'12
1	21	16	26	88	?	109	15	13	25	55 (14)	52 (11)	85 (22)	45	62	99
2	23	16	16	100	67	72	20	15	14	63 (17)	62 (15)	59 (14)	56	61	59
3	22	10	10	94	43	49	20	10	10	74 (19)	43 (10)	32 (7)	70	40	32
4	13	13	14	54	60	62	11	12	13	46 (11)	41 (9)	46 (12)	46	45	46
9	2	2	2	11	9	9	2	2	2	11 (02)	9 (2)	7 (2)	11	9	7
13	32	27	28	135	114	119	27	23	24	84 (20)	97 (23)	84 (22)	102	95	84
tot	113	84	96	482	-	420	95	75	88	333 (83)	304 (70)	313 (79)	330	312	327

Ten opzichte van vorig jaar, melden alle locaties minimaal een stabilisatie van het aantal nesten annex broedparen. Opvallend was wel dat bij een aantal nesten tijdens de broedcyclus eieren en/of pullen verloren gingen. Uit het nest kieperen van jongen heeft vaak te maken met voedselgebrek. Soms komt het voor dat een opstandig mannetje jonge vogels in de nesten verstoort en natuurlijk is de huismus hier en daar een geduchte indringer. Het verlies aan jongen zal, hoe dan ook, veel te maken hebben gehad met de extreme kou tijdens dit voorjaar.

Terugmeldingen

Een andere doelstelling van het onderzoek is het verkrijgen van terugmeldingen van (broed)vogels. Op deze wijze wordt duidelijk hoe de vliegroutes liggen en mogelijk ook welke timing de vogels (jaarlijks) kiezen.

Het afgelopen jaar werden geen boerenzwaluwen met buitenlandse ringen aangetroffen. Ook andersom kwam er geen melding vanuit het buitenland. Wel werden er drie als nestjong geringde vogels elders uit Nederland teruggemeld. Een in de geitenstal van Van der Wal (locatie 2) in 2012 geringd nestjong werd als vermoedelijke broedvogel aangetroffen in Rohel, dat is op 13 kilometer afstand van de geboorteplek. Een nestjong van 2010 geringd in Frieschepalen (locatie 5) en een vermoedelijk nestjong van die plek, geringd als vliegklaar jong in 2012, werden als vermoedelijke broedvogel teruggemeld uit een boerenstal in Marum (Haarsterwei), op 2 kilometer afstand. Alweer een aantal meldingen dat bevestigt dat nestjongen in de niet al te wijde omgeving van de geboorteplek tot broeden komen.

Verder twee meldingen van twee jonge vogels die (ruimschoots) na het uitvliegen ergens op doorreis en/of op zwerftocht werden aangetroffen op een gezamenlijke slaapplek. Eentje werd gevangen en geringd op 28 augustus 2011 aan de Oostvaardersdijk in Flevoland en op 20 juni als broedvogel gecontroleerd in Langezwaag, op locatie 3. De andere werd op 2 september 2011 in de Eemshaven, in noordoost Groningen op doortocht gevangen en op 14 juli 2013 als broedvogel in Bakkeveen teruggemeld. Een jong dat dus veel Noordoostelijker, te weten op 55 kilometer afstand van de broedplaats, heeft doorgebracht.

Beknopt Overzicht per locatie

Locatie 1. Hegedyk 8 Langezwaag (B. de Vries)

Totaal 108 (terug)gevangen waarvan 23 broedvogels, en 85 pullen afkomstig uit 22 nesten.

Tabel 6 Samenvatting nestformulieren locatie 1 (2013)

Verklaring codes bij nestformulieren

Nr=nestnummer dat is toegekend aan het gevonden nest; datum: de datum waarop het nest voor de eerste keer werd geïnspecteerd; O=opstal (b=in boerderij/stal, z=zolder, h=vrijstaande hok); br= inhoud van het nest op de eerste vinddatum; v=(vermoedelijke vervolg)legselnum. 2=betreft tweede legsel van oorspronkelijk nestnummer

Nr	2	Dat	O	Br	V	Omstandigheden (samenvatting)
1		25/5	B	4 ei en 1 pull		Op 8/6 5 pullen geringd; op 15/6 uitgevlogen
2		25/5	B	Broedend		Op 15/6 4 pulli geringd, op 23/6 al uitgevlogen
3		25/5	B	2 ei		Op 23/6 5 pulli geringd
4		25/5	B	3 ei		Op 8/6 3 pull ger., op 15/6 4 p in nest (1 uit nest 1)
5		25/5	B	5 ei		Op 15/6 5 pulli geringd
6		25/5	H	3 ei		Op 15/6 2 pulli geringd (1 ei niet uitgekomen)
7		25/5	Z	5 ei		Op 8/6 5 pulli geringd
8		25/5	Z	Broedend		Op 8/6 pulli in nest

Nr	2	Dat	O	Br	V	Omstandigheden (samenvatting)
9		8/6	Z	2 ei		Op 10/7 4 pulli geringd
10		8/6	B	4 ei		Op 23/6 uitgekomen, op 10/7 4 pulli geringd
11		8/6	B	2 ei		Op 28/6 uitgekomen, op 10.7 5 pulli geringd
12		8/6	H	5 ei		Op 30/6 5 pulli geringd
13	1	24/6	B	1 ei	1	Op 27/7 5 pulli geringd
14		30/6	Z	4 ei		Op 27/7 4 (te) grote pullen, niet geringd
15		27/7	H	4 ei	1	Op 20/8 3 pulli geringd (1 ei niet uitgekomen)
16	6	27/7	H	Aan het uitk	1	Op 10/8 3 pulli geringd, op 20/8 nog aanwezig
17	12	27/7	H	5 ei	1	Op 20/8 nog steeds 5 ei (verlaten)
18		2/7	B	Aan het uitk	1	Op 10/8 4 pulli geringd
19		27/7	B	1 ei	1	Op 10/8 3 ei broedend, op 31/8 2 pulli geringd
20	5	27/7	B	5 ei	1	Op 10/8 5 pulli geringd, 20/8 nog aanwezig
21		27/7	Z	2 pulli geringd	1	Op 10/8 nog aanwezig
22		27/7	Z	4 ei	1	Op 10/8 4 pulli geringd
23	8	27/7	Z	4 ei	1	Op 10/8 2 kl. pulli, 2ei niet uitk, op 20/8 2 pulli ger.
24		27/7	Z	4 ei	1	Op 10/8 4 pulli (nest onbereikbaar)
25		27/7	B	4 ei	1	Op 20/8 4 pulli geringd

Op 15 juni constateren we dat nestjongen ook wel eens wisselen van nest (en ouders). Van een nest met vijf jongen werd er eentje in het nest met oorspronkelijk drie jongen aangetroffen. Zodoende zitten er nu in beide nesten vier jongen. Mogelijk dat het lang aanhoudende koude weer mee een rol heeft gespeeld in deze herverdeling. Beide ouderparen hebben nu evenveel jongen te voeren..

Op 27 juli heeft er dit jaar een vangsessie plaatsgehad waarbij het vizier was gericht op de broedvogels. Een zeer geslaagde operatie die dankzij het nodige voorwerk van de familie De Vries liefst 23 broedvogels opleverde. De 23 vogels zijn 11 keer een man en 12 keer een vrouw. Van deze vogels dragen er 7 al een ring die werd aangelegd in de (3) voorafgaande jaren. Prachtige informatie is dat van twee pullen, twee broertjes die in 2011 in het(zelfde) nest werden geringd en die samen in 2012 als broedvogel terugkwamen in de boerderij van De Vries en ook dit jaar weer keurig samen present zijn! Opmerkelijk dat dit fenomeen zich vaker voordoet want het terugvangen van pullen als broedvogel op dezelfde plek is al vrij uitzonderlijk en dan ook nog twee broertjes die dat presteren. Interessant is dat dit fenomeen zich ook voordeed op de locaties 2 en 3, ook steeds om mannelijke vogels.

Van jonge vogels lijkt zo langzamerhand duidelijk te worden dat ze na het vliegklaar zijn onmiddellijk op zoek gaan naar geschikte broedlocaties voor het eerstvolgende jaar. De reis naar Afrika zal hen volgend voorjaar niet veel tijd meer bieden om dan nog een keuze te moeten maken. Kortom, nu al goed uit je doppen kijken waar je mogelijk terecht kunt, levert volgend voorjaar een gerichte terugreis op. Dat zou voor de stallen van De Vries wel es gunstig kunnen uitpakken want op zondag 25 augustus krioelde het er van de zwaluwen in de schuur. Boven op de hooizolder zaten ze letterlijk in de rij op de balken, zo weet De Vries ons te melden.

Locatie 2. Lange ein 5 Langezwaag (S. vd. Wal).

Totaal 77 (terug)gevangen waarvan 18 broedvogels en 59 pullen uit 14 nesten.

De eigenaar/beheerder van deze locatie (Sietse van der Wal) houdt de nestkaarten bij van de broedvogels. Dat maakt de nestformulieren veel completer en voegt wezenlijke informatie toe over ringleeftijd en uitvliegsucces per nest. Bovendien zijn er gegevens over bijvoorbeeld de aankomst van de eerste broedvogels in het voorjaar. Op 6 mei begon de eerste zwaluw met de eileg.

Tabel 7 Samenvatting nestformulieren locatie 2

Verklaring codes bij nestformulieren, zie tabel 5							G=geitenstal	
Nr	Dat	Br	V	Omstandigheden (samenvatting)				
1	6/5	1ei		8/6	6 pulli geringd	16/6	5 pulli uitgevlogen (1 dood)	
2	7/5	1ei		8/6	5 pulli geringd	17/6	Uitgevlogen	
3	9/5	1ei		8/6	4 pulli geringd (1 ei niet uitgekomen)		18/6	uitgevlogen
4	9/5	1ei		8/6	5 pulli geringd	19/6	Uitgevlogen	
5	12/5	1ei		15/6	3 pulli geringd	22/6	Uitgevlogen	
6	2/6	1ei		30/6	5 pulli geringd	13/7	Uitgevlogen	
7	4/6	1ei		28/6	Nest met 3 pulli (nog 2 ei) gepreedeerd			
8	25/6	1ei		30/6	3 ei in nest, 27/7: 2 pulli geringd, op 1/8 uitgevlogen			
9	30/6	1ei	1	27/7	6 pulli geringd	8/8	Uitgevlogen	
10	4/7	1ei	1	3/8	4 pulli geringd (1 ei niet uit)		10/8	Uitgevlogen
11	5/7	1ei	1	3/8	5 pulli geringd		13/8	Uitgevlogen
12	5/7	1ei	1	23/7	Uitgekomen		3/8	3 dode pullen in nest
13	10/7	1ei	1	3/8	4 pulli geringd, 27/7: uitgekomen en 17/8 uitgevlogen			
14	21/7	1ei	1	20/8	4 pulli geringd			
15	30/7	1ei	1	18/8	Uitgekomen		31/8	3 pulli geringd
16	9/8	1ei	1	31/8	3 kleine pulli en 1 ei niet uitgekomen, 8/9: 3 pulli geringd			

Het is een teleurstelling dat we van de drie in 2012 met logger uitgeruste broedvogels dit jaar niet weer terugzien in de stal van Van der Wal. Juist deze drie mannetjes hadden ons heel wat kunnen vertellen over hun reis naar Afrika maar zoals het zich nu laat aanzien, heeft geen van deze drie zwaluwen de lange reis overleefd.

Prachtig onderzoeksfeit is dat er een nestjong uit 2009, in dat jaar geringd bij Fekken op locatie 2 op een paar honderd meter afstand van deze plek, nu als broedvogel (man) in de stal van Van der Wal aanwezig is en dat deze zwaluw in 2010, 2011 en 2012 niet werd aangetroffen! Klaarblijkelijk heeft deze zwaluw in voorgaande jaren ergens in de omgeving als broedvogel doorgebracht maar zich nu gevestigd in de kolonie aan het Lange Ein 5. Temeer omdat op deze locatie de broedvogels gemakkelijk te vangen zijn en de nestgegevens volledig zijn, wordt er op deze plek twee keer actie ondernomen om de broedvogels te vangen. De eerste keer ten tijde van de eerste legfels, de tweede keer later in het seizoen wanneer de meeste paren een tweede nest met eieren of jongen gereed hebben. Een tweede ronde levert vaak interessante informatie op. Er blijkt namelijk ook nu weer sprake te zijn van wisseling/uitval/herinvulling van broedvogels. In de stal broeden 7 paartjes. Er worden echter 15 broedvogels gevangen waarvan 8 keer een vrouw en 7 keer een man. Twee vrouwtjes en een mannetje zijn nieuw, dat wil zeggen deze zwaluwen werden eerder dit seizoen, ten tijde van de eerste leg, nog niet aangetroffen. Onduidelijk is voorlopig nog in hoeverre de (twee) uitgevallen broedvogels elders opnieuw hun heil zoeken of dat ze werden gepakt door een roofdier of wat dan ook..

Locatie 3. Lange ein 6 Langezwaag (Fekken)

Totaal 53 (terug)gevangen waarvan 10 broedvogels en 43 nestjongen afkomstig uit 10 nesten.

In de vorig jaar gemeten terugval van het aantal broedvogels, is dit jaar geen verandering meer gekomen. Het aantal broedparen lijkt nu dus te stabiliseren op vijf paar terwijl er twee jaar geleden nog liefst 10 paar het geitenhokje als broedplaats gebruikten. Opmerkelijk daarbij is dat een deel van de broedvogels nieuw is. Met andere woorden, een aantal broedvogels van vorig jaar is niet teruggekeerd, hun plaatsen werden ingenomen door nieuwe, waarschijnlijk jonge -tweedejaars broedvogels.

Tabel 8 Samenvatting nestformulieren locatie 3

Verklaring codes bij nestformulieren, zie tabel 5					
Nr	Dat	Br	V	Ctr	Omstandigheden
1	25/5	5 ei		9/6	5 pulli geringd, op 15 juni nog aanwezig
2	25/5	6 ei		15/6	6 pulli geringd, op 20 juni nog aanwezig
3	25/5	4 ei		15/6	4 pulli geringd, op 20 juni nog aanwezig
4	25/5	5 ei		30/6	5 pulli geringd, nest op 13 juli deels kapot
5	15/6	3 ei		15/6	5 ei, op 13 juli 3 pulli geringd
6 (1)	13/7	5 ei	1	3/8	5 pulli geringd
7	13/7	3 ei	1	27/7	5ei, 10/8: 5 pulli geringd
8 (3)	13/7	5 ei	1	3/8	5 pulli geringd, op 10/8 nog aanwezig
9 (4)	27/7	5 ei	1	3/7	4 ei (1 ei kapot onder nest), 10/8 2 pulli in nest en 2 pulli dood onder nest (nest deels kapot gegaan)
10(5)	10/8	4 ei	1	31/8	4 kleine pulli, 8/9: 5 pulli geringd

Op 20 juni worden de broedvogels allen gevangen en gecontroleerd. Helaas zien we ook op deze locatie ook geen datalogger uit 2012 meer terug. Op deze locatie werden vorig jaar nog twee mannetjes voorzien van een dataloggertje. Beide zijn dus niet teruggekeerd ondanks dat het aantal broedparen weer identiek is aan vorig jaar. Wel zien we het welbekende nestjong van locatie 3 uit het jaar 2009 dat daarna trouw als broedvogel in dit geitenhok te vinden is. Tussen de vangsten ook een zwaluw met vreemde Nederlandse ring. Het blijkt één van de talrijke vangsten op een slaappleats langs de Oostervaardersdijk in Flevoland te gaan. Daar werden onder andere op 28 augustus 2011 honderden zwaluwen gevangen op doorreis naar Afrika. Deze boerenzwaluw werd daar geringd in zijn eerste levensjaar, nu dus duidelijk een eerste nieuwe broedvogel van deze locatie.

Locatie 4. Mjumsterwei
18, Bakkeveen (J. de Jong)

Totaal 51
(terug)gevangen
waarvan 5 broedvogels,
en 46 nestjongen
afkomstig uit 12 nesten.

Op 13 april komt de
melding vanuit
Bakkeveen dat daar de
eersten zijn

waargenomen: "We hebben 'em
gezien. De eerste boerenzwaluw.
Bovenop ons uilenbord zat hij
nieuwsgierig om zich heen te kijken en
daarna vertrok hij weer...Later op de
heide, waren we aan het wandelen en
daar zagen we nog eens drie stuks
vliegen. Nu maar afwachten wanneer
ze blijven."

Uiteindelijk komen er zeker zeven broedparen in de opstallen van de familie De Jong om er een nestje te maken. Helaas dit jaar niet met het maximale resultaat. Er werd een aantal nesten leeggeroofd waarbij de verdenking uitgaat naar een huiskat.

Op 14 juli werd een aantal oudervogels gevangen en gecontroleerd. Het vrouwtje van nest 10 in de garage was inderdaad geringd... Geen vermoedelijke Belg doch een exemplaar met een Nederlandse ring van elders. Navraag leert dat het eentje is die als eerstejaars werd gevangen in het najaar van 2011 in de Eemshaven. Verder hebben we nog 3 vrouwtjes weten te pakken en één mannetje. Het vrouwtje van nest 8 droeg een ring en het mannetje van nest 12. Beide vogels die we vorig jaar nieuw ringden. Mooie bevestiging is dat het vrouwtje van nest 8 gehecht is aan exact dezelfde plek.

Tabel 9 Samenvatting nestformulieren locatie 4

O=opstal; Ag=achtergevel woning, VG=voorgevel, G=garage;W=wagenhok; V=varkensstal; h1=hok voorste component; h2=hok achterste component h3= stal bij varkenshok, h4=achterste stal						
Nr	Dat	O	Br	V	Ctr	Omstandigheden
1	27/5	Ag	5ei		22/6	3 pulli geringd
2	27/5	H1	5ei		22/6	5 pulli geringd
3	12/5	H2	1ei		17/5	6ei, 1/6: pulli, 9/6 leeg (P)
4	7/5	G	2ei		17/5	5ei, 9/6: 5 pulli geringd
5	27/5	W	5ei		22/6	5 pulli geringd
6	12/5	H4	3ei		17/5	5ei, 9/6: 5 pulli geringd, 22/6: pullen nog aanwezig
7	17/5	V	4ei		9/6	4ei verlaten
8	22/6	H2	4ei		14/7	4 pulli geringd, 30/7: pullen uitgevlogen
9	22/6	H3	1 pull		22/6	1 pull (circa 15 dgn oud) in nest aanwezig en geringd
10	14/7	G	5ei	1	31/7	4 pulli geringd, nog 1 ei in nest: niet uitgekomen
11	14/7	Ag	4ei	1	11/8	4 pulli geringd
12	14/7	H1	4ei	1	11/8	4 pulli geringd
13	31/7	W	4ei	1	11/8	4 pulli geringd
14	31/7	H4	1ei,2p	1	31/7	2 pulli geringd, 1ei niet uitgekomen, 11/8:2 pull vliegklaar

Locatie 5 Hearsterwei 2A, Frieschepalen (J. Overwijk)

Totaal 60 (terug)gevangen waarvan 31 broedvogels en 2 vliegklare nestjongen en 27 niet vliegklare nestjongen uit 7 nesten.

De boerderij in Frieschepalen is een belangrijke meetpost binnen het project. Er zitten elk jaar vele tientallen boerenzwaluwen in deze schuur die er ogenschijnlijk ook met succes meerdere broedsels grootbrengen. Ogenschijnlijk, want het onderdeel nestcontroles vindt op deze locatie niet plaats. De nesten zitten te hoog en zijn daardoor grotendeels onbereikbaar. Overigens werden er wel 27 nestjongen geringd dit jaar, deze kwamen uit een zevental, lager gepositioneerde, nesten. Allen vermoedelijk tweede legsel de enige steekproef die dit jaar in Frieschepalen plaatsvond was namelijk pas op 7 augustus.

Ook de oude zwaluwen en vliegklare jongen zijn er niet heel gemakkelijk te vangen, daarvoor worden steeds 2 netten opgesteld. Overigens is het aantal broedvogels behoorlijk gekelderd, zo weet Overwijk ons te melden. "Er zitten dit jaar aanmerkelijk minder vogels dan in voorafgaande jaren", zo luidt de conclusie. Toch valt het aantal rondvliegende vogels ons niet tegen wanneer we om half 8 de deur van de stal openen. In een snelle actie vangen we nagenoeg alle aanwezige (broed)vogels. Het blijkt in totaal om 33 vogels te gaan waaronder slechts nog 2 vliegklare jongen. Verder dus 31 broedvogels waarvan er 16 al een ring dragen. Dus meer dan de helft blijkt trouwe broedvogel te zijn uit de voorafgaande jaren. Opmerkelijk is dat er liefst nog twee uit 2009 bij zitten, het eerste jaar dat er op deze locatie zwaluwen werden gevangen voor dit project.

Locatie 9 De Buorren 91,
Lippenhuizen (W. Bil)

Totaal 11 (terug)gevangen waarvan 2 broedvogels, 2 (rondvliegende) vliegklare eerstejaars vogels en 7 nestjongen uit 2 nesten.

Zondag 28 april 2013 is een historische dag voor het zwaluwenproject van Menork. Dat ene zwaluwtje dat op 10 augustus van vorig jaar werd voorzien van een dataloggertje... Natuurlijk zagen we al weken er naar uit.. Zou **onze** zwaluw ook weer terugkeren naar ons geitenhokje in Lippenhuizen. Dat is normaal al heel spannend, laat staan nu we weten dat hij een dataloggertje heeft

meegebracht naar tropisch Afrika en ons zodoende misschien in detail komt vertellen waar hij de winter zoal verbleef.. Het was de voorgaande week dat er zo nu en dan een boerenzwaluw langskwam maar onze waarschijnlijk nog niet. Althans geen mannetje dat het geitenhok nog in en uit dook. En dat terwijl onze huiszwaluwen allemaal al wel zo'n beetje terug zijn. De vijf nesten aan de oostgevel lijken allen al weer bewoond! Maar op deze zondag komt aan alle twijfel een eind: een mannetje boerenzwaluw, waarvan Wender al snel ontdekt dat het een ringetje om de linkerpoot draagt, houdt zich vast op rond het geitenhok. Dit moet hem eigenlijk zijn (..) maar wat is het moeilijk om goed te zien of dat kleine apparaatje daadwerkelijk (nog) op zijn rug hangt! Maar dankzij de scherpte van een Leica telescoop en mooi zonlicht daarbij kan Wender uiteindelijk de details van de datalogger ook waarnemen en staat vast dat **onze geloggerde zwaluw de reizen naar Afrika heeft overleefd!!** Een fantastische gewaarwording waarop je een half jaar volop hebt gehoopt en dat nu ineens een feit blijkt te zijn. Waarschijnlijk zullen we de datalogger snel afnemen om de data ook veilig te stellen. Het gaat hier uiteindelijk om slechts 1 broedpaar waarvan het toch maar weer afwachten is of ze daadwerkelijk het geitenhok weer gaan betrekken. Temeer nu de geiten er niet meer zijn en het hok eigenlijk er wat verlaten bij staat.. Zowaar gebeurt het wonder nog dezelfde avond. Om ongeveer 21.30 uur sluit Wender de deur en het luik van het kippenhok. Nodig omdat er recent een bunzing is getraceerd. Om meer leed onder de kippen te voorkomen, worden toegangsluiken en deur elke avond dichtgemaakt en in de ochtend weer opengesteld. Maar bij het sluiten van de luiken op deze zondagavond is duidelijk dat onze zwaluw ook meteen gaat overnachten in het kippenhok. Reden om te overleggen of dit wellicht ook het moment is om de

datalogger af te nemen. Want het nestje waarin hij slaapt is zo (met de hand) te bereiken en in het donker is er (ogenschijnlijk) nauwelijks sprake van stress. Zo gezegd, zo gedaan en met het gewenste resultaat!! In de een snelle en gerichte actie maken we een aantal foto's van de datalogger en het verenkleed, worden wat biometrische gegevens opgenomen en het loggertje verwijderd. Opvallend is dat de zwaluw veel veermijdt bij zich heeft. Het viel Wender al op tijdens de waarnemingen afgelopen dag dat de zwaluw voortdurend bezig was zichzelf te poetsen. Het is nu duidelijk dat daar ook aanleiding voor is want er bevinden zich talrijke kleine langwerpige mietjes achter op de rug *van ús sweltsje*. Mogelijk dat het vogeltje zichzelf niet geheel schoon kon houden door de aanwezigheid van het loggertje op zijn rug, of dat echter zo is, zal ook aan de hand van andere vangsten moeten worden nagegaan. Want het is bepaald geen opmerkelijk verschijnsel dat zwaluwen veel mijten en/of luizen bij zich hebben. Verder oogt onze zwaluw ook wat *suterich* (een beetje zwak) al is dat beslist niet af te lezen aan zijn gewicht. Dat bedraagt een keurige 20,5 gram en dan pas terug uit het verre Afrika.. Het allerbelangrijkste voor nu is dat we datalogger hebben ontzet en dat deze nu kan worden ingelezen (en succesvol, zo zou na een tijdje blijken). Na de snelle actie zet Wender de zwaluw weer mooi terug op zijn uitgekozen slaapnestje in het geitenhok waarop die ook mooi en meteen rustig blijft zitten. Een perfecte actie! Op maandagochtend 29 april gaat op 06.30 de deur weer open. Het is donker en regenachtig weer: de zwaluw blijft nog even mooi binnen. Wanneer om 08.15 uur de luiken van het kippenhok allemaal weer worden geopend, blijkt echter dat de zwaluw al wel naar buiten is gevlogen. Waarschijnlijk blij dat het ook wat regent al waren de temperaturen veel te laag en zou de voorjaarskou dit jaar ook nog lang aanhouden. Het plaatstrouwe mannetje zal dit jaar een nieuwe partner gaan ontmoeten, het geringde vrouwtje van vorig jaar meldt zich niet opnieuw in het geitenhok. Overigens bleek na onze actie, die ogenschijnlijk weinig stress veroorzaakte, dat het mannetje kennelijk weinig waardering voor de verstoring van zijn nachtrust kon opbrengen. Het verbleef nadien niet meer in het geitenhok maar verkoos uiteindelijk samen met zijn nieuwe partner een plek in de carport. Helaas is het ook dit paartje niet gelukt om vijf hongerige bekjes voldoende te voeren. Geen wonder want met het winderige en regenachtige weer van de afgelopen weken waren de tijden om te kunnen voeren vaak kort en het prooi-aanbod vaak erg laag. Daarom bewonderingwaardig dat er toch drie jongen groot zijn gebracht. Deze zijn nu 14 dagen oud en dus klaar om van een ring te worden voorzien. Het tweede legsel komt uiteindelijk wel weer in het geitenhok al heeft pa het nog steeds moeilijk met overnachten in het hok. Hij verblijft liever in de carport, klaarblijkelijk nog steeds goed bewust van de verstoring die optrad in de nacht van 28 op 29 april toen hij nog maar net terug was van die lange reis uit het zuiden van de wereld. Want de logger heeft ons ondertussen verteld dat de reis erg lang is geweest, zeer waarschijnlijk zelf tot in Namibië in zuid Afrika! Veel meer details hierover volgen nog!

Tabel 10 Nestformulier locatie 9

Verklaring codes bij nestformulieren, zie tabel 5 C=Carpot;G=geitenhok						
Nr	Dat	O	Br	V	Ctr	Omstandigheden
1	26/5	C	1 ei		9/6	5 ei; 2/7: 3 pulli geringd (2 pulli al eerder dood door kou)
2	28/7	G	1ei	1	29/7	3 ei (!); 30/7:4ei, 25/8: 4 pulli geringd

Locatie 12 Earnewarre 3, Garyp (R. Kooistra)

totaal 13 (terug) gevangen waarvan 5 broedvogels en 8 nestjongen uit 2 nesten.

Op 19 juni vindt er een eenmalig bezoek plaats op deze locatie. Nog net op tijd want in twee aanwezige nesten zitten al mooie jongen waarvan eentje nog op de valreep meegenomen kan worden. Deze jongen zullen al binnen enkele dagen het nest verlaten. Mooi feit is dat er in de schuur aan de Earnewarre nu ook een derde paartje actief is. Twee paartjes hebben al grote jongen, een paar is nu bezig een nest op te lappen en daar binnenkort van start te gaan. Zodoende dus een ongekend aantal paren in de schuur van Kooistra. We vangen deze avond vijf van de zes broedvogels in onze netten. Mevrouw Kooistra had gezien dat twee zwaluwen een ringetje droegen, dat betekent dat er nog 1 van de broedvogels met ring rondvliegt. Want de andere vier gevangen vogels waren nog niet voorzien van een ring. De ene met ring laat ook weer mooi zien hoe plaatstrouw de mannetjes zijn. Deze werd geringd in 2011 en was ook vorig jaar als broedvogel in deze schuur present.

Locatie 13

Bûtewei 55, Hemrik (T. Algra)

Totaal 110 gevangen waarvan 26 broedvogels en 84 nestjongen uit 22 nesten.

Tabel 11 Samenvatting nestformulieren locatie 13

nr	Dat	Br	V	Ctr	omstandigheden
1	25/5	1ei		9/6	5 pulli geringd
2	25/5	3ei		9/6	2 pulli geringd
3	25/5	Ahu		9/6	6 pulli geringd
4	25/5	5ei		9/6	4 pulli geringd
5	25/5	4ei		9/6	ahu(aan het uitkomen), 22/6 1 pull in nest en geringd
6	25/5	4ei		9/6	Leeg! (P)
7	25/5	1ei		9/6	Leeg! (P)
8*	25/5	Br		9/6	5 pulli geringd
9	9/6	5ei		29/6	4 pulli geringd
10	9/6	6ei		29/6	5 pulli geringd
11	9/6	5ei		29/6	5 pulli geringd
12	9/6	5ei		22/6	4 ei verlaten
13	9/6	5ei		29/6	5 pulli geringd, 13/7 pullen nog aanwezig
14	9/6	5ei		29/6	5 pulli geringd
15	9/6	3ei		22/6	5ei, 29/6: kleine pulli, 13/7: leeg! (P)
16	29/6	5ei	1	13/7	ahu, 21/7 3 pulli geringd op 3/8 nog vliegvlugge pullen aanw.
17	29/6	3ei	1	13/7	4ei, 27/7: 2 pulli ger., 2 ei niet uitgek., 3/8 nog zeker 1 vv jong
18	29/6	4ei	1	13/7	ahu, 21/7: 5 pulli geringd, op 3/8 nog aanwezig
19	13/7	2ei	1	27/7	1 kleine pull, 3/8: 1 pullus geringd
20*	13/7	br	1	3/8	3 pulli geringd
21	13/7	4ei	1	27/7	3 ei verlaten

nr	Dat	Br	V	Ctr	omstandigheden
22	27/7	pulli	1	3/8	3 pulli geringd
23	27/7	4ei	1	11/8	4 pulli geringd
24	27/7	1ei	1	3/8	5ei, 25/8: 5 pulli geringd
25	3/8	4ei	1	14/8	4ei, 25/8: leeg! (P)
26	3/8	1ei	1	14/8	4ei, 31/8: 3 pulli geringd, op 7/9 nog aanwezig
27	14/8	4ei	1	31/8	4 pulli geringd, op 7/9 2 grote pullen aanwezig
28	25/8	4ei	1	15/9	4 pulli geringd

* hooizolder

Bij onze eerste bezoek op 25 mei weet boer Algra ons meteen te melden dat vrijwel zeker één van de mannetjes met datalogger is teruggekeerd. Een man zwaluw met hetzelfde gedrag zit weer keurig in de hoek van de stal. En inderdaad, na een inspectie met behulp van onze kijkers, blijkt dat dit mannetje een rugzakje draagt! Goed nieuws dus, temeer omdat het aantal broedvogels hier ondanks de kou weer heel goed lijkt.

In een bliksemactie werden er in de ochtend van 16 juni zo goed als alle broedvogels op deze locatie gevangen en gecontroleerd. Dat levert ons twee van de vier aangebrachte dataloggertjes op. Een goede score. In totaal vangen we 25 zwaluwen waarvan er 12 een ring droegen en er dus 13 nieuw worden geringd. Ook dat geeft een totaalbeeld van 50 procent terugkeer van oude bekende broedvogels. In totaal worden er 12 mannetjes en 13 vrouwtjes gevangen.

Ook op deze locatie was duidelijk te merken dat het koude voorjaar parten speelt. De oudervogels hadden geen gemakkelijke taak om de jongen van voldoende voedsel te voorzien. Door de aanhoudende kou, met zo nu en dan ook nog regen en wind, was er te weinig tijd voor de oudervogels om op (schaars aanwezige) muggen te jagen.

In de vroege ochtend van 9 augustus richten we ons voor de tweede keer op de broedvogels. Enerzijds omdat bekend is dat er uitwisseling kan plaatsvinden, en zich dus nieuwelingen op het toneel melden, maar ook omdat er nog twee mannetjes met dataloggertje uit 2012 kunnen rondvliegen. Daarom een bliksemactie op deze plek. Overigens is deze locatie op 9 augustus moeilijk bereikbaar omdat er een ravage rond Lippenhuizen en Hemrik is aangericht door een valwind enkele dagen eerder. Gelukkig is er geen schade aan de boerderij van Algra wel is er een aantal bomen bezweken en kan Algra zijn landerijen niet allemaal meer bereiken vanwege omgevallen bomen. Binnen 5 minuten hebben we alle broedvogels in de netten en kunnen we dus snel de vogels controleren en ontzetten. Totaal vangen we er 19 waarvan 10 vrouwtjes en 9 mannetjes. Slechts één nieuwe ring, betreft een vrouwtje en verder allemaal vogels die we op 16 juni ook al controleerden of nieuw ringden.

Locatie 14 Kanealwei Noard 38, Nij Beets (S. Veenstra)
 Geen broedresultaten in 2013

Locatie 15 Compagnonsfeart 27, Hemrik (R. v.d. Vegte)
 Nest gepredeerd in eifase. Zodoende geen bezoek aan deze plek geweest.

Conclusies en vervolg

Het afgelopen jaar was duidelijk meetbaar een moeilijk jaar voor de broedende boerenzwaluw. Het aantal jongen per nest was duidelijk ook kleiner dan in het voorafgaande jaar (3,8 versus 4,4). Het broedseizoen kwam gemiddeld ook later op gang en ging dit jaar liefst door tot 15 september toen er nog een nest met vier pullen kon worden geringd in Hemrik.

Vijf jaar onderzoek aan de boerenzwaluw is met dit verslag een feit. Doelstelling van meerjarige projecten is om minimaal vijf jaar vol te houden. Dat is dus gelukt al is dat niet op alle ingezette locaties het geval geweest. Daar staat tegenover dat na 1 of 2 jaar soms nog een enkele locatie kon worden toegevoerd. Het vijfjarig onderzoek heeft tot verrassende resultaten geleid en daar hebben zeker ook de dataloggertjes aan bijgedragen.

Allerlei interessante onderzoeksfeiten zijn aan het licht gekomen. Sommige uitkomsten lijken een duidelijk antwoord op vragen te geven, andere uitkomsten laten een bepaald beeld zien dat nog breder onderzocht moet worden. Een eerste (globale) interpretatie hier leidt tot de volgende, in willekeurige volgorde, te noemen discussiestellingen.

- Jaarlijks keert er 35-50 procent van de broedvogels terug op de broedplaatsen
- Mannetjes zijn plaatstrouwer of hebben een hogere overlevingskans dan vrouwtjes
- Jonge vogels keren amper als broedvogel terug naar de geboorteplek maar als ze dat doen, doen (mannelijke) nestgenoten dat ook en daarna ook jaarlijks en lijkt die gewoonte dus genetisch bepaald.
- Jonge vogels gaan na het uitvliegen op verkenning naar geschikte broedplekken en bepalen deze plek voor de eerste trek naar het zuiden
- Jonge vogels broeden in kleine getale in de geboortekolonie maar komen vaak (..) binnen een straal van 10 kilometer van deze plek tot broeden
- De boerenzwaluw krijgt hooguit twee succesvolle nesten per broedseizoen

Bij een wetenschappelijke analyse van de verkregen resultaten zal natuurlijk eerst aan de hand van literatuuronderzoek uitgezocht worden wat er ondertussen zoals bekend is. De uitkomsten kunnen in dit opzicht een bevestiging zijn maar ook hypothetisch.

Na vijf jaar is er ook een separate analyse nodig waarbij nut, noodzaak en (on) mogelijkheden opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden. Het onderzoek heeft stellig tot inzicht geleid maar heeft stellig ook tot nieuwe vragen geleid. Voldoet de methode en kan er op alle locaties voldoende informatie verkregen.

Voorts is de laatste jaren gebleken dat er een aantal collega ringers is dat uitblinkt in kwantiteit. Waarschijnlijk is er dus geen directe behoefte aan meer geringde zwaluwen als wel aan degelijke basisinformatie van het wel en wee in de broedkolonies.

Juist dan kan aanvullend onderzoek met veel meer basisgegevens per nest erg zinvol zijn. De plekken waar de broedvogels en hun nesten goed kunnen worden gevolgd, lijken in dit verband van buitengewoon grote waarde te zijn. Vogelringstation Menork heeft zich als (algemeen) doel gesteld om met zo weinig mogelijk te vangen en te onderzoeken vogels een zo groot mogelijk rendement te halen. De dataloggertjes die bij slechts weinig vogels werden aangebracht en ons bij terugvangen vervolgens een schat aan informatie verzorgen, voldoen volledig aan dat uitgangspunt. Ook de plekken waar jaarlijks (vrijwel) alle broedvogels en hun jongen konden worden gevolgd, hebben relatief veel waardevolle informatie verstrekt over de broedresultaten en overlevingsstatistieken van de broedvogels.

In de winter van 2013/2014 zal de afweging gemaakt moeten worden gemaakt of, en zo ja op welke locaties en met hoeveel zwaluwen dit project gestand moet worden gedaan. Daarbij ook het gegeven dat het personeel van Menork, juist de afgelopen jaren, aan wisseling onderhevig is geweest.

Dankwoord

Wat vooral boeit en inspiratie geeft, is dat de eigenaren van alle locaties zich het lot van de zwaluwen aantrekken en er feitelijk alles aan gelegen zijn om de vogels de helpende hand te bieden. Ook met het gegeven dat onze gasten poepjes achterlaten en vaak luidruchtig aanwezig zijn. Het besef dat mens en dier met elkaar in harmonie moeten leven, lijkt juist binnen dit project het meest aanwezig te zijn. En dat maakt het doen van dit onderzoek, samen met al die enthousiaste hobbyboeren, tot een fantastische bezigheid! En daarbij niet in de laatste plaats het hartelijke ontvangst!

Vaste medewerkers van Menork waren Willem en Wender Bil. Verder was er de hulp van Sander Veenstra. Onmisbare technische ondersteuning is er van groepslid Wiemer Boomsma.

Mooi was ook dat (zwaluw) college onderzoeker Herman Volkery uit Duitsland, net als vorig jaar en ondanks een ernstige val van een ladder tijdens het onderzoek aldaar, toch dit jaar weer van de partij was. Dank ook aan Bennie van den Brink en Raymond Klaassen. Het onderzoek met de dataloggertjes was buitengewoon interessant en dankzij de openheid (o.a. tijdens een informatieavond met alle college onderzoeker in den lande) en enthousiasme van beide heren ook buitengewoon leerzaam en inspirerend.